

*Архимандрит Савва,
Игумен манастира Високи Дечани*

МОНАШКА ПОСЛУШНОСТ КАО РАСПЕЋЕ СТАРОГ ЧОВЕКА У ПОДВИГУ ПОКАЈАЊА

Монашка послушност често се погрешно разуме у савременом друштву, у коме се слобода човека посматра кроз призму индивидуализма. Међутим, у православној хришћанској традицији, послушност није само потчињавање ауторитету или одрицање од своје воље, већ подвиг духовног преображаја који води преко распећа старог човека до рођења новог човека у Христу. Овај пут је саставни део подвига покајања (преумљења, μετάνοια) - непрекидног обраћења и обнове ума и срца.

Значење послушности у православној монашкој традицији

У монашком предању, послушност је камен темељац духовног живота. Кроз послушност, монаси се постепено обликују по лику Христовом, који је *био послушан до смрти, и то до смрти на крсту*¹. Оци подвижници често разумеју послушност као жртву и *добровољну смрт* која воде ка животу у Христу и о којој говори Свети Апостол

¹ Фил. 2, 8.

Павле: *Сваки дан умирем*². Свети Јован Лествичник нас учи да је „послушност гроб воље и васкрсење смирења”³. Кроз послушност, монах умире својим жељама и прохтевима, сахрањујући старо ја да би смиривши се постао нови човек у Христу. Ова *добровољна смрт* је својеврсно распеће, у коме се стари човек, са свим својим страстима, прикива на крст послушности и самоодрицања.

Суштина послушања није само у следовању благословима игумана или правилима, већ у унутрашњем одрицању од своје пале воље и жеље за контролом, са чврстом вером да је то једини начин да се воља Божија пројави у нама. Наизглед, овај подвиг изгледа као одрицање од сопствене слободе, иако, заправо, представља откривање истинске слободе у Христу, слободе која не зависи од наших самољубивих жеља и страсти. Док год следујемо својим жељама и амбицијама, у монасима не може да се поново обликује лик Христов. Зато је истинска послушност предавање свог старог човека и отварање душе за деловање благодати Божије. Кроз послушност умиремо егоистичном начину живота, погрешном, индивидуалистичком схватању наше личности, да би у нама благодатно заживео Христос. Зато послушање није само одрицање, него више приобрећење човека у заједници са Богом.

У ширем смислу послушност изражава нашу спремност да све радости и туге око себе прихватимо са смирењем, као израз воље или допуштења Божијег, и да све што нас сналази видимо као прилику да препознамо Божије присуство у нашем срцу. Свети Јован Лествичник нас учи

² 1. Кор. 15, 31.

³ Види: Свети Јован Лествичник, „Поука IV. О блаженој и незаборавној послушности“, у *Лествица* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 2008), 33.

да је послушност *одустјајање од расуђивања при богајсћу расуђивања*⁴. До ове свести долазимо приклањајући колена свога ума вољи Божијој, која се открива кроз тајну послушности.

Послушност у учењу Апостола Павла о преображају старог у новог човека

Учење Светог Апостола Павла о преображају старог човека у новог човека је у темељу разумевања монашке послушности. У својој посланици Ефесцима, Апостол Павле позива вернике да „одбаце старог човека, који пропада у жељама преварљивим, и да се обнављамо духом ума својега, и да обуку новог човека, сазданог по Богу у правди и светињи истине“⁵.

Ова поука Светог Апостола Павла није само морална заповест, већ позив на свеобухватан духовни преображај - подвиг који се опитно живи у монашкој послушности. Стари човек, који живи егоизмом, гордошћу и непослушношћу, мора да прође добровољно распеће да би се нови човек, обновљен по лику Христовом, могао пројавити у њему. Овај преображај је суштински за разумевање покајања (преумљења), које је стално враћање ума и срца ка Богу. Монашка послушност, стога представља практичну примену учења апостола Павла. Кроз послушност, монах активно учествује у распећу старог човека. Као што Апостол пише: *Са Христом се разайех. Не живим више ја,*

⁴ Свети Јован Лествичник, „Поука IV. О блаженој и незаборавној послушности“, у *Лествица*, 33.

⁵ Види: Еф. 4, 22–24.

неїо живи у мени Христос⁶. Монах, одричући се своје воље и потчињавајући се вољи свог старца, саваскрсава Христу, већ сада и овде, и живи новим животом, не више као онај који само следује Христу, већ као онај кроз кога Христос живи.

Обнова благодати крштења

У овом контексту може се рећи да постоји дубока повезаност између монашке послушности и обнове благодати крштења. У крштењу, онај који се крштава умире старом човеку и поново се рађа у Христу. Свети Павле то објашњава у својој посланици Римљанима да се *іако с њим іоіребосмо кроз кршіење у смрті, да би, као шііо Христос устіаде из мртівих славом Очевом, іако и ми ходили у новом живоііу*⁷.

Монашка послушност је зато наставак овог крштењског умирања и васкрсења, који нас води у нови живот у Христу. Завети који се дају у монаштву често се називају *груіим кршіењем* у којем монаси поново потврђују своју спремност да умру старом човеку да би Христос живео у њима. Свети Антоније Велики нас по речима Светог Атанасија подсећа да: „треба умирати сваког дана да бисмо заживели у Христу“⁸.

Живот у послушности је један од кључних подвига кроз који монах обнавља своју благодат крштења, монашким одрицањем, умирући свету и живећи Богу,

⁶ Гал. 2, 19–20.

⁷ Рим. 6, 3–4.

⁸ Види: „Житије Преподобног оца нашег Антонија Великог“, у *Житија свейих за јануар* (Београд: Манастир Ђелије, 1972), 542.

свакодневно умртвљујући свој егоизам и самољубиве жеље, да би васкрсао у новом животу у Христу. Монашки живот послушности је живљење крштењског позива Апостола који нас учи да живимо *свагда носећи на шелу умирање Госјода Исуса, да се и живој Исусов на шелу нашему покаже*⁹.

Послушност као пут до истинске слободе

Један од парадокса хришћанског учења јесте да се истинска слобода човека налази не у самовољи, већ у одрицању од такве лажне слободе. Данас се слобода често поистовећује са анархијом, али у православној монашкој традицији слобода је способност да се живи у складу са вољом Божијом, заједно са другима, не као одвојена индивидуа, већ као део Тела Христовог и монашког братства.

Сам Христос је учио да *ко јод хоће живој свој да сачува, изгубиће ја; а ко изгуби живој свој мене ради, наћи ће ја*¹⁰. У монашкој послушности, ова се тајна свакодневно живи кроз послушања, молитву и духовну борбу. Одричући се своје воље, монаси откривају истинску слободу која произлази из потпуног предавања вољи Божијој и смиреног прихватања свега онога што не можемо или нисмо позвани да мењамо. Ова слобода није пасивна предаја или умртвљење савести, већ активно и свесно прихватање божанског поретка живота у вери и љубави.

По учењу православних отаца послушност је од кључног значаја за стицање бестрашћа (ἀπάθεια). У нашем аскетском предању бестрашће се не посматра као

⁹ 2. Кор. 4, 10.

¹⁰ Мт. 16, 25.

стање равнодушности, већ као стање у коме страсти више не узнемиравају унутрашњи мир човека, који све више обитава у унутрашњем спокојству (ἀταραξία). Послушањем као *добровољном смрћу* стичемо смирење у коме предајемо себе Христу и задобијамо *мир који превазилази сваки ум*¹¹. Ослобађамо се везаности за спољашње ствари и искуства да би откључали унутрашњу одају срца и нашли мир, мир који се никада не може наћи у спољашњим околностима, страстима, амбицијама и сујети светског живота.

Свети Максим Исповедник говори у својим *Главама о љубави* да онај који истински воли Бога, моли се непрестано и без расејаности и да ће такав човек поседовати мир истинске слободе, више не робујући страстима. Послушност је, дакле, пут до ослобођења од тираније страсти и води нас до стања постојаног унутрашњег мира и истинске слободе, а предуслов за то јесте да се ослободимо везаности за пролазне ствари.

Осим тога, ова слобода није само индивидуални подвиг, већ и заједнички, саборни чин. У монашкој заједници, послушност подстиче међусобну љубав и састрадање, помажући сваком члану да препозна лик Христов у другом. Овај заједнички аспект послушности одражава Тројични живот у коме све три ипостаси Свете Тројице бивају у савршеном јединству и љубави божанске природе једнога Бога.

¹¹ Фил. 4, 7.

Послушносћ као израз синергије са вољом Божијом у покајању и смирењу

Послушносћ је дубоко повезана са преумљењем (покајањем) и само-испражњењем (кеносисом). Преумљење није само промена ума, већ суштинска преоријентација целокупног бића ка Богу. Запажамо да је Претеча Господњи, као и сам Христос, на почетку проповеди позвао на непрестано преумљавање и обнову наше личности у заједници, говорећи *μετανοεῖτε* (*кајите се непрестано*) – не *раскајите се*, како се то обично разуме – већ *сцално се преумљујите, преасаздавајите своје биће*. Кеносис, који се најбоље види у Гетсиманској молитви и Христовом крајњем смирењу на крсту, представља коначан чин пошлушносћи, где се сопствена воља у потпуности предаје вољи Оца.

Монахово стално враћање Богу и обитавање у његовом присуству у покајању и свакодневном подвигу смиравања у пошлушносћи не произилазе од пасивне резигнације и неосетљивости, већ активне и вољне сарадње са Божијом благодаћу. Како учи Свети Силуан Атонски: „Ко жели да се научи вољи Божијој, мора умрети својој вољи и свакој привезаности за себе... У томе се састоји крст који треба да узмемо на себе.“¹²

Свети оци често указују на везу између пошлушања и Христовог само-испражњења (*кеносис*). У таквом духовном стању монах стално обитава у Христу, без обзира да ли је у цркви или на пошлушању, у здрављу или болести, у части или понижењу. У суштини, ово духовно стање представља

¹² Види: Архимандрит Софроније, *Сцарац Силуан* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1998), 85.

стално пребивање у Христу, *нейресѣану молишѣву* која надилази молитву речи и крајњи је израз слободе.

Кроз послушност, монах улази у тајну Христове послушности и само-испражњења, учествујући у Спаситељевом искупитељском подвигу. Овај процес садејства са Божијом вољом није тренутан, већ постепен, и захтева стрпљење, истрајност и смирење. Човек не задобија нешто ново, већ се ослобађа од оног сувишног и лажног да би у нашем срцу засијао лик Божији по коме смо створени.

Послушност и изградња Тела Христовог

Црква је у свом најдубљем смислу Тело Христово у коме сваки члан има посебну дужност, као органи у човековом организму. На исти начин, монашка заједница је микрокосмос Цркве, где сваки монах има виталну улогу у животу целине. Послушност је кохезивни елемент који држи ову заједницу на окупу, осигуравајући да сви чланови живе заједно у љубави, међузависности и повезаности, баш као што органи и ћелије људског тела функционишу заједно ради здравља целине организма.

Свети апостол Павле нас учи: *Јер као шѣо у једном шѣлу имамо многе удове, а сви удови немају исту службу, ѣако смо многи једно шѣло у Христѣу, а ѡјединачно удови смо једни друѣима*¹³. У монашком контексту, послушност је средство којим се ово јединство и међузависност одржавају. Монах који је послушан не само да врши слушања у складу са својим даровима и с благословом настојатеља, већ и доприноси добробити целокупне заједнице. Његов лични живот је уткан у живот братства

¹³ Рим. 12, 4–5.

и не живи више за себе, већ животом монашке заједнице којој је предао свој живот.

Ова послушност није слепа покорност, већ свестан и саможртвени чин самоодрицања и љубави према Христу оличеном у старцу. Одричући се своје воље ради заједнице, монаси учествују у заједничком животу љубави који је обележје Тела Христовог и „по којој ће нас Христос познати као своје ученике“¹⁴. Ова узајамна послушност је сведочанство да је могуће живети у миру и слози, без обзира на наше међусобне разлике. Управо се степен нашег охристовљења препознаје у томе колико смо у стању да носимо слабости других и они наше слабости, да праштамо и жртвујемо се за друге, јер духовни напредак није индивидуално усавршавање и стицање натприродних моћи, већ се препознаје колико истински живимо као дао заједнице, а не просто као појединци.

Послушност и одрицање од себе

Христово учење да *ако хоће ко за мном ићи, нека се одрекне себе, и узме крст свој и за мном иде*¹⁵ је у основи монашке послушности. Одрицање од себе (αὐταπάρνησις) није одрицање од свог идентитета, већ дубока афирмација нашег аутентичне личности у Христу.

Одрицање од старог човека и сараспињање Христу у монашком животу такође није индивидуални чин, јер у манастиру се учимо да живимо као заједница, као Тело Христово, а не као група људи са својим себичним амбицијама и жељама. Свети Василије Велики наглашава значај

¹⁴ Види: Јн. 13, 35.

¹⁵ Мт. 16, 24.

заједнице када пише у својим *Аскејским правилима*: *Монашки живої је заједнички живої (оїшшежиће), іде свако мора видети поїтребє друїх пре своїх соїсївених*. Овај заједнички живот, укорееен у послушности, је школа љубави у којој монах учи да види Христа у свом брату и да му служи као што би служио Господу.

Закључак

Монашка послушност у православној традицији је стога много више од покорности ауторитету и моралног усавршавања. То је пут ка онтолошком преображају, распеће старог човека и поновно рођење у Христу. Кроз послушност, монах доживљава обнову благодати крштења, улази у истинску слободу, саображава се вољи Божијој и доприноси изградњи и животу Тела Христовог, што потврђујемо Евхаристијом, у којој се као многи сједињујемо у Христу. Ова послушност није пасивни, већ активни и вољни чин који захтева стални повратак ка Богу у покајању (преумљењу) и само-испражњењу (кеносису).

На крају, кроз послушност, монах се поново обликује по лику Христовом, који је савршени узор послушности и смирења, и тако долази до опитног познања и Бога и воље Божије, не разумом, већ срцем. Монашка послушност, дакле, није циљ сама по себи, већ средство за коначни циљ обожења у коме монах, након подвига распињања старог човека, у потпуности почиње да истински живи у Христу, односно постаје сасуд у коме и кроз који живи и делује Христос. Зато је послушност пут ка истинском животу, слободи и унутрашњем миру.